

BERLTSUM AAN DE MIDDELZEE

SPOREN VAN DE GESCHIEDENIS IN HET LANDSCHAP

ROUTE 6 km

In deze wandeling zoeken we sporen van de geschiedenis in het landschap rond Berltsum en de Middelzee. In deze wandeling gaan we niet alleen op zoek naar sporen van de geschiedenis in het landschap, maar ook naar de aangelegde natuur in het Hemmemapark.

Deze wandeling is ook opgenomen in het boekje “Cultuurhistorische wandelroutes door Berltsum, een reis door de geschiedenis van Berltsum”.

Berltsum aan de Middelsee

Sporen van de geschiedenis in het landschap

Berltsum aan de Middelzee

Hoe kom ik bij het startpunt?

Koepelkerk Berltsum, Buorren 2, 9041 BA, Berltsum

Berltsum aan de Middelsee

6 km

1

De Koepelkerk

De Koepelkerk op de terp

De Koepelkerk is een rijksmonument, gebouwd in 1779. Een kolonie meervleermuizen gebruikt de kerkzolder ieder jaar als kraamkamer. Ze vliegen 's nachts heen en weer over de vaart van Berltsum naar Franeker om voedsel te verzamelen, dat bestaat uit allerlei insecten die laag boven het water vliegen.

Ze komen jaarlijks aan in mei, in juni worden de jongen geboren en in oktober

vliegen ze weer terug naar mergelgrotten van Limburg tot Zuid-Frankrijk, waar ze in winterslaap gaan.

2

De Piip

De Piip en De Gruse

Ter hoogte van It Piipskoft liep vroeger een watertje, de Gruse, dwars door het dorp. Aan de westkant van het water lag de terp Berltsum, aan de oostkant lag de terp Tuitgum.

> ontdek meer op de volgende pagina

3

Middelzeedijk

De voormalige Middelzeedijk

Al wandelend door het centrum bent u uitgekomen bij de Wiersterdyk, de voormalige Middelzeedijk. Deze dijk ligt er al bijna duizend jaar. Na aanleg van de dijk bestond de Middelzee nog ruim vier eeuwen uit een weids landschap van geulen en wadplaten. We slaan rechtsaf en lopen rechts van de weg.

4

Tuitgum

De haven van Tuitgum

Wandelend over de voormalige Middelzeedijk komt u bij een brug. Bij deze brug kwam De Ried uit. Hier was de haveningang van het middeleeuwse dorpje Tuitgum. Later waren hier de ontwateringssluizen richting de Middelzeedijk.

U gaat de brug over en daarna linksaf door een steegje dat de Skythusbuorren heet en uitkomt op de Singel. Al snel kunt u vanuit de Singel linksaf het Hemmemapark in.

5

Hemmemapark

De ingang van het Hemmemapark

Bij de ingang van het Hemmemapark staat een uitgebreid informatiebord, met aan de achterkant informatie over de vogels. De oprijlaan met aan weerszijden perenbomen loopt over de oude terp waarop de rond 1747 afgebroken Hemmemastate heeft gestaan. Dit was de enige buitendijkse Friese State.

<https://www.hemmemapark.nl/> (Lees meer: www.hemmemapark.nl)

6

De oude slotgracht

Bruggetje over de slotgracht

Via dit bruggetje passeert u de oude slotgracht van het voormalige Hemmemastate. Uit oude kaarten blijkt dat er aan de loop van het water niets veranderd is. Op de illustratie staat de waterloop onder de r en de l van Berlikum. De oude knotwilg geeft de gracht een rustiek aanzien.

7

Hoogstamboomgaard

De oude hoogstamboomgaard

Deze hoogstamboomgaard is meer dan 70 jaar oud en er staan ongeveer 65 historische fruitrassen. Veel bomen zijn voorzien van bordjes met daarop de naam en de kenmerken van het ras. Er staat jonge aanplant tussen om de lege plekken te vullen.

Er worden ook enkele dode bomen gehandhaafd ten behoeve van vogels die

graag in hollen broeden. De fruitbomen staan op rabatten (ikkers met greppels ertussen), eeuwenlang de manier van ontwatering rond Berltsum. In het voorjaar bloeit hier de bostulp.

8

Vijver

Vijver met twee eilandjes erin

Na het tweede bruggetje komt u in het nieuwe gedeelte van het park met daarin een vijver. Dit deel van het park ligt lager omdat er klei is afgegraven voor de steenbakkerijen. U slaat hier rechtsaf en daarna gaat u meteen links het onverharde pad naast het park in.

Bureweide

Langs de Bureweide

De onverharde weg is het ontsluitingsweggetje van de Bureweide en de Finne. Deze percelen zijn eigendom van de kerk en waren vroeger opgedeeld in kleinere percelen die verpacht werden aan kleine boeren. Ook kon men er vee inscharen, waardoor armere mensen er toch vee op na konden houden.

Aan het eind van dit pad gaat u via een overstapje een hek over, maar u blijft rechtdoor in dezelfde richting lopen over een boerenlandpad. Geniet van de waterplanten in de sloot zoals zwanenbloem en egelskop.

De Luinsterweg

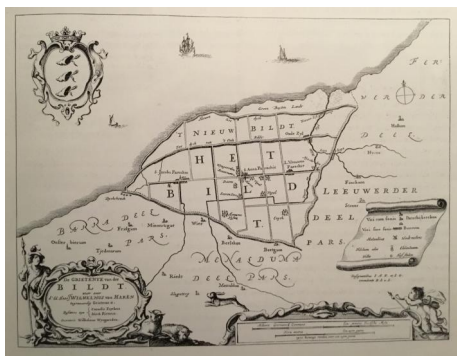
De Luinsterweg in het Bildt

U bent hier in Het Bildt. Geniet van het weidse uitzicht op de Bildtdorpen Sint Jacobiparochie (met de opvallende watertoren) en Sint Annaparochie. De bermen zijn kleurrijk door planten die er van nature groeien zoals rode klaver, gewone berenklauw, veldlathyrus en verschillende grassen.

Kenmerkend voor Het Bildt zijn de rechte wegen en sloten. Rond 1550 is dit land gewonnen op de Middelzee. Het ingepolderde land is ingericht met rechte elkaar kruisende wegen en vaarten en met de dorpen op gelijke afstanden van elkaar.

De basis wordt gevormd door een centrale as, de tien kilometer lange Middelweg. Daar dwars op staan de noord-zuid wegen, zoals de Hemmemawei. Deze Luinsterweg loopt een beetje rond vanaf de Hemmemawei naar de Wiersterdyk, de voormalige Middelzeedijk.

11

Naar het Leechje

Het Leechje in

Op de Wiersterdyk, de voormalige Middelzeedijk, gaat u rechtsaf tot u aan de linkerkant van de weg de ingang ziet naar t Leechje, een leuk bosje waarin vaak schapen grazen. Na enige tijd komt u bij een bankje. Vanaf het bankje kijkt u uit over het oude land.

12

Het Leechje

Het Leechje, een dijkdoorbraak

Dit is een heel oude doorbraak van de Middelzeedijk. Het water in het centrale deel is niet dieper dan een meter. In Fryslân zijn er maar weinig dijkdoorbraken geweest. De dijkdoorbraken zorgden hier meestal voor ondiep uitgesleten wielen waardoor het niet nodig was om de dijk te verleggen.

13

Moddergatsreed

Moddergatsreed

Deze naam verwijst naar het aftichelen (winnen) van klei voor de steenfabrieken van Berltsum aan de Tichelersdyk. Het perceel waar u op uitkijkt is een voorbeeld van een afgeticheld perceel dat 's winters in gebruik is als ijsbaan. Op de achtergrond ziet u de Koepelkerk waar deze route gestart is.

14

Brug naar Bûterhoeke

Over het heechhout

Dit soort bruggetjes worden heechhout genoemd. Het agrarisch vervoer per pream of snikke kon er onderdoor. Links ziet u in de zomer mooie waterlelies en rechts heeft u uitzicht op de voormalige bedrijvigheid in Berltsum met onder meer een scheepswerf. In het hokje rechts is een openbaar toilet.

15

Tiets Swart Brêge

Berltsum uit over een brug

Vanaf deze brug heeft u een goed overzicht op It Krúswetter. De natuurlijke stroom De Ried kruist hier de Berltsumer Feart en het Moddergat richting Wier. De meervleermuizen uit de kerk foerageren boven de vaarten. In de rietkragen hoort u in het voorjaar de rietzanger en de kleine karekiet.

16

Terpenreeks

Oude terpen

Hier is nog te zien dat langs De Ried een rij terpen ligt in en aansluitend aan Berltsum in de richting van Franeker. De stroomrug langs de Ried diende als basis voor de aanleg van terpen. Deze werden langere of kortere tijd bewoond. Rond het jaar 1000 werden meerdere gebieden ingepolderd.

De terpen zijn nu als bouwland in gebruik. De eerste terp na het bruggetje is door de Provincie Fryslan aangekocht vanwege vondsten uit de Romeinse tijd. Als u straks op de Kleasterdyk in de richting van Berltsum loopt en naar links kijkt ziet u de bolling van de terpen nog beter.

17

De Twaalf Apostelenboom

De rode beuk bij de pastorie

In de tuin van de voormalige pastorie staat een rode beuk. Dit is een Twaalf Apostelenboom. In de 19e eeuw was het gebruik om twaalf bomen in een cirkel te planten met een ijzeren hoepel erom om de bomen samen te laten opgroeien. Deze beuken zijn bij de bouw van de pastorie in 1863 geplant.

